

УДК (UDC) 94 (477.5) «1914/1919»

ЛОБКО Н. В.

ВИКОРИСТАННЯ ПРАЦІ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В ЛЕБЕДИНСЬКОМУ ПОВІТІ В ПЕРІОД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

На основі архівних джерел проаналізовано проблему використання праці іноземних військовополонених на території Лебединського повіту в роки Першої світової війни. Автор надав дані використання праці військовополонених, показав, що їх праця була важливим економічним чинником при нестачі трудових ресурсів у воєнний час.

Особливу увагу приділено характеристиці умов, рівня оплати праці, видів виконуваних робіт військовополоненими, умовам утримання та нагляду за полоненими.

***Ключові слова:** Перша світова війна, іноземні військовополонені, Російська імперія, сільське господарство, промисловість.*

Загострення геополітичних протиріч між Німеччиною, Австро-Угорщиною з одного боку і Великобританією, Францією, Росією - з іншого, привели до першої в історії людства світової війни, що тривала протягом 1914-1918 років. Історія Першої світової війни вивчена досить докладно, але все ще є чимало питань і проблем, які потребують дослідження. Серед них можна виокремити тему військового полону.

Проблема перебування військовополонених на території України є малодослідженою. Частково вона розглянута в роботах Р. Нахтігала та В. Сарачі. Перший автор описав табір для австро-угорських військовополонених в селищі Дарниця, нині в межах Києва [1], другий - на території Кременчуцького гарнізону [2]. Д. Каплін в своїй праці розглянув проблему використання праці військовополонених у важкій промисловості [3]. В статті О. Дмитрієвої проаналізована політика Росії відносно військовополонених чехів та словаків у 1914-1918 рр. [4].

Автор статті ставить перед собою мету дослідити умови життя та праці військовополонених на прикладі Лебединського повіту Харківської губернії в 1915-1917 рр.

У роки Першої світової війни в російському полоні опинилося 2,2-2,3 млн. чоловік. Більшість з них були піддані австро-угорського імператора, які потрапили в полон в 1914 і 1916 рр. в ході грандіозної Галицької битви і знаменитого Брусилівського прориву відповідно.

Перші військовополонені були розміщені в європейських губерніях Росії. У 1916-1917 рр. велика кількість німецьких і австро-угорських військовополонених перебувало і на території України [1, 2].

У жовтні 1914р. імператор Микола II затвердив «Положення про полонених» на підставі принципів Гаазької конвенції 1907 року. У Положенні було визначено правовий статус військовополонених, зазначалося, що з військовополоненими, «як з законними захисниками своєї батьківщини, слід звертатися людяно, а їх основні майнові та особисті права не повинні порушуватися».

Лобко Наталія Вікторівна - кандидат історичних наук, доцент, Сумський державний університет (Україна).

Вже в перші місяці війни в зв'язку з мобілізацією населення в армію виникла гостра нестача робочих рук. Тому Рада міністрів Російської імперії приймає рішення про використання праці військовополонених. Протягом 1914-1915 рр. були розроблені та прийняті документи, які регулювали використання праці військовополонених в різних сферах господарської діяльності. Так, в жовтні 1914 р з'явилися Правила «Про порядок надання військовополонених для виконання казенних і громадських робіт в розпорядження заінтересованих в тому відомств» і Правила «Про допущення військовополонених на роботи з будівництва залізниць приватними товариствами». Ці законодавчі акти подібні між собою. У них регламентується порядок залучення військовополонених до робіт відомствами, підприємствами, порядок передачі полонених від військового відомства іншим відомствам, підприємствам; необхідні умови утримання військовополонених.

Найбільший вплив на подальший розвиток країни мали 2 документа: Правила «Про відпустку військовополонених для робіт в приватних промислових підприємствах», ухвалені 17 березня 1915 року, а також Правила «Про відпустку військовополонених на сільськогосподарські роботи», які регламентували застосування праці полонених в сільському господарстві тилкових губерній Російської імперії. Солдат і офіцерів, які потрапили в полон в зоні бойових дій, відправляли на збірні пункти, де проводили їх опитування, а потім через фронтові розподільні і пересильні станції (сортувальні пункти) направляли у внутрішні райони держави і розміщували в тимчасових і стаціонарних таборах.

На кожного полоненого заводили картку із зазначенням прізвища, чину (звання), армії, національності, майстерності (професії). У матеріалах архіву зустрічаються картки, в яких також вказувалося підданство, віросповідання, місце проживання, вік, рік народження, військова частина, час і місце полону, наявність контузії, стан здоров'я [5, арк. 39-40зв.].

Ці картки вклеювалися в записну книжку військовополоненого, яку «он должен постоянно хранить у себя и при получении денег, вещей и посылок предъявлять заведующему военнопленными для отметки в соответствующих графах количество выдаваемых денег и время выдачи».

В фондах ДАСО зберігається записна книжка військовополоненого австрійської армії Вінцента Липмана. В ній було зазначено, що він був рядовим 92 піхотного полку, вік - 33 роки, одружений, за національністю - австрійським німцем, римо-католицького віросповідання, за спеціальністю - муляр. У записну книжку полоненого записували також інформацію про отримані листи і грошові перекази, зароблені гроші і виданих «казенных вещах» и «собственных вещах». Так, в лютому 1916 р. В. Липман отримав 1 шаровари, 1 пальто, 1 шапку, 2 сорочки, 2 кальсон, 1 чоботи [6, арк. 20-26].

Згідно з проектом правил допуску військовополонених до сільськогосподарських робіт на губернію відпускалося не більше 10 тис. чол. Сам процес розподілу військовополонених для робіт виглядав так. Ті, хто бажав отримати військовополонених, подавали заявки в земську управу, яка переправляла їх губернатору. Заявки, які отримали позитивний висновок губернатора, направляли далі - в створену при Головному управлінні

Генерального штабу Особливу міжвідомчу комісію з розподілу військовополонених [7, арк. 19].

Партії військовополонених надходили в розпорядження земських управ, які повинні були визначити їх умови праці та розмір оплати. При цьому заборонялося залучати полонених для виснажливих робіт і робіт, що мають відношення до бойових дій і спрямованих проти їх держав.

Розподіляючи військовополонених на роботи, земства керувалися наказом командувача Московським військовим округом № 879-1916, згідно з яким «смешение на работах в одной партии немцев и венгров со славянами и румынами воспрещается..., так как пленным румынам приходится переносить издевательства со стороны немцев» [8, арк. 15].

У списках військовополонених, які перебували на обліку в Лебединському повіті, значилися румуни, чехи, мадяри, поляки і русини.

Залучення військовополонених до робіт в сільському господарстві і промисловості в Лебединському повіті почалося в 1915 р. У доповіді земської управи «Об организации труда военнопленных в помощь сельскому населению Лебединского уезда» (січень 1916 р.) читаємо: «Частновладельческие наши хозяйства уже в прошлом году оказались в таком положении и выход из него искали в найме рабочих из занятых неприятелем местностей, а отчасти, в приглашении военнопленных. Опыт прошлого года успел показать, что вольнонаемные рабочие не оправдали своего назначения и, напротив, труд военнопленных оказался настолько надежным, что большинство владельцев оставило военнопленных на зимние хозяйственные работы. К предстоящему времени цифра военнопленных работающих в частнособственнических хозяйствах, быстро возрастая достигла свыше 600 человек» [7, арк. 13-13 зв., 183-183зв.].

Влітку-восени 1916 року в Лебединському повіті перебувало 2612 військовополонених. З них на сільськогосподарських роботах працювало 1878 полонених, в промисловості - 88, виконували роботи громадського призначення - 36 [8, арк. 200]. У грудні 1916 року в повіті знаходилося 1949 полонених. З них фахівців з обробки металів - 9, дерева - 16, мулярів - 21, шевців - 5, кравців - 12 [7, 415зв.; 5, арк. 80-81].

Попит на робочі руки полонених в повіті незабаром перевищив можливу пропозицію. Так, на 1917 р. їх потрібно було не менше 5 тис. осіб. Приватновласницькі господарства були особливо зацікавлені в військовополонених, так як добробут цих господарств цілком базувалося на застосуванні найманої праці. Так, у вересні 1916 року в великих приватновласницьких господарствах працювало 1182 військовополонених [6, арк. 178]. Граф А. Капніст в липні 1916 року писав харківському губернатору: «Убедительно прошу исходатайствовать в распоряжение Лебединской земской управы тысячу пленных для уборки урожая семьям призванных. Не получение теперь же пленных грозит серьезными последствиями» [9, арк. 35зв.]. Ймовірно, його прохання було задоволено. І йому було виділено 113 військовополонених, які працювали в Михайлівському маєтку графа А.В. Капніста [5, арк. 155зв.].

Підприємці самі дізнавалися про професії полонених і часто в своїх проханнях вказували, військовополонені яких професій їм були потрібні.

Наприклад, «в Терновские владения князя Б.С. Щербатова нужно 100 человек, желательны кузнецов, столяров и слесарей. Оплата 8 руб. на полном содержании имения» [7, арк. 22]. А Межирічське кредитне товариство просило надіслати 45 осіб, в тому числі 2 булочників, 2 шевців, коваля, колісника, бджоляра і 38 чорноробів [9, арк. 223].

Слід зазначити, що працею полонених користувалися і незаможні власники, котрі в зв'язку з мобілізацією тимчасово втратили працездатних членів сім'ї. У таких господарствах працювало 560 полонених [6, арк. 178]. Утримання полоненого під час збирання врожаю оплачувалося земством [7, арк. 27]. В фонді Лебединської повітової земської управи зберігаються такі цікаві заяви, як прохання солдата про те, щоб його родині видали військовополоненого на той випадок, якщо його заберуть в армію [8, арк. 667], чи скарга солдата про відмову його матері дати військовополоненого для збирання врожаю [7, арк. 132-133].

Військовополонених відправляли на роботу в різні організації: економії, маєтки, цукрові заводи, кредитні товариства, земські лікарні, ветеринарні та фельдшерські пункти, поштові станції, ремісничі училища, продовольчі комітети та амбулаторії [10, арк. 9-10].

Багато військовополонених працювало на цукрових заводах. У вересні 1916 р. таких було 746 чоловіка [6, арк. 178].

Особливою сферою застосування праці полонених були громадські роботи. Так, в 1916 р. в земському господарстві працювало 49 осіб [6, арк. 178]. Їх використовували для прибирання території, як ямщиків, домашньої прислуги, кучерів або двірників. Незважаючи на численні інструкції вищестоящих органів про неприпустимість подібного нецільового використання праці полонених (їх виділяли в першу чергу для робіт в полі), подібна практика тривала до 1917 року. Курйозний випадок стався з сином землевласника Н.А. Цимбала 12 січня 1916 року його попросили залишити кінотеатр разом з військовополоненим Марком Гольбергом, якого використовували як візника. Причиною видворення була заборона полоненим відвідувати будь-які розважальні заходи [7, арк. 30-30зв.].

До праці військовополонених почали залучати з осені 1914 року, але в масовому порядку - з 1915 року. 1916-1917 рр. стали періодом максимально активного застосування праці полонених.

Військовополонені працювали протягом місяця 26 днів [7, арк. 46]. За свою працю вони отримували заробітну плату, яка спочатку була 8 руб. на місяць, а з осені 1916 р плата в Лебединському повіті становила 10 руб. на місяць. Ця сума ділилася на дві рівні частини. Половину отримував полонений на руки. Ще половину відраховували на утримання, охорону і постачання полонених необхідним одягом [11, арк. 98].

Наймачі несли повну відповідальність за поведінку та охорону військовополонених, які працюють у них. Крім того, вони повинні були забезпечити прийнятний рівень життя полонених (постачання продовольством, одягом, медичною допомогою). Полоненим заборонялося відлучатися з місця робіт без письмової згоди господаря.

Передбачалися штрафи за погану роботу. Мали місце конфлікти військовополонених з наймачами. Відбувалися вони з вини з обох сторін.

Роботодавці, бажаючи заощадити, не виконували зазначених вище правил з утримання військовополонених. Про це в Лебединську повітову земську управу писав агроном Н.С. Тищенко-Рубан: «Найбільшою проблемною стороною відносин господарів з військовополоненими є те, що облік робочих днів полонених ведеться господарем довільно. В результаті чого, судячи зі звітів господарів, у багатьох полонених зазначено не 26 робочих днів на місяць, а значно менше. Деякі полонені мені скаржилися, що їх обраховували» [7, арк. 350зв.].

Нерідко виникали конфлікти між військовополоненими і роботодавцями з приводу умов утримання: невидача білизни і платні, побої без причин, багато роботи. Влада намагалася боротися з цією ситуацією, забираючи військовополонених у недобросовісних наймачів. Так, у власника Г.Т. Подоляк відібрали військовополонених за погане утримання. У звіт про умови проживання військовополонених у Г. Подоляки читаємо, що «полонені мали 1 пару білизни, сорочки старі, подерті. Годують їх пісним борщем з буряка без приправи, без сала, масла. Хліб гарний. Військовополонені заявили зі сльозами на очах, що їх дуже погано годуючи, м'яса не дають, половину частини заробітної плати не отримують. Б'ють.» [7, арк. 137-137зв.].

При вивченні архівних матеріалів Лебединської повітової земської управи виявляється багато інформації про відмову військовополонених від роботи.

У ряді випадків у виниклому конфлікті були винні самі військовополонені. Наймачі повідомляли, що полонені самовільно залишають роботи, ухиляються або зовсім відмовляються від роботи.

Військовополонені, яких направили в Лебединське земське ремісниче училище відмовилися працювати заявивши, що «вони не можуть працювати на військові потреби ворожої держави» [7, арк. 61]. Це училище виготовляло вози для військових потреб. Слід зазначити, що в даному випадку ті, хто відмовилися працювати мали рацію, тому що ст. VI Гаазької конвенції про військовополонених 1907 р забороняла використовувати полонених на будь-яких роботах, пов'язаних з військовими діями.

Архівні документи свідчать про випадки повернення роботодавцями військовополонених, оскільки ті «оказались не пригодными к сельскохозяйственным работам», мали «дурное поведение», «работают сколько и когда пожелают, часто притворяются больными, что на медосмотрах не подтверждается. И вообще вредно влияют на остальных сотоварищей» [7, арк. 6, 114, 328].

Основними формами протесту військовополонених проти незадовільних умов утримання та експлуатації їх праці були відмова від роботи та втеча. Військовополонені скаржилися на господарів за погане утримання і поводження. Досить часто вони відмовлялися працювати, посилаючись на недоброякісну їжу. У протоколах розслідування непокори військовополонених вказувалося, що вони хотіли м'яса, сала, молока [9, арк. 11]. Нерідко виникали конфлікти щодо «невыдачи белья и жалования, побои без причин, много работы» [8, арк. 536-536зв.].

Поліцейському відомству доводилося приймати заходи впливу на військовополонених, які відмовлялися від виконання робіт. Для відновлення порядку проти таких полонених застосовували такі заходи як арешт від 3 до

7 діб. Система пошуку втікачів була чітко налагоджена. Спочатку було повідомлення про втечу, інформація про втікача. Наступну групу документів складала: повідомлення про затримання і протокол допиту втікача. Утримання винних полонених під вартою було відносно гуманним. Так, в рапорті начальнику Харківської місцевої бригади читаємо: «В Лебединском уезде были случаи, когда отказавшиеся от работы военнопленные за неимением свободных мест в арестантских камерах при полицейском управлении приговаривались к заключению под арест в подвале при земской управе. Все это сводилось к тому, что они сидели не в подвале, а около подвала во дворе или на улице. Им выдавалось “на хлеб и воду” 25 коп. в сутки. Им разрешалось ходить в лавочку и покупать “хлеб и воду”. Собственные деньги у них не отбирались, так что чувствовали они себя здесь гораздо лучше, чем на работах. Эти военнопленные имели свидание с солдатками, которые выбирали себе военнопленных по вкусу. Потом эти военнопленные попадали в кредитные общества, а оттуда каждый уже знал, кто его возьмет» [6, арк. 53].

Причиною відмови від робіт могла служити хвороба, яка в разі підтвердження її під час огляду у лікаря звільняла полоненого від роботи до його одужання. Були і численні випадки симуляції, які каралися: від нетривалого арешту до відправки на громадські земляні роботи. Так, серед військовополонених, які перебувають на сільськогосподарських роботах Бобровської економії графів Анненкових, двоє румунів Іон Унікасіу і Ціпріан Пездалі «отказались совершенно от работы якобы по болезни» [7, арк. 326].

Разом з тим Лебединська земська управа займалася не тільки примусом військовополонених до робіт, але й стояла на сторожі їх законних інтересів. Міжнародні закони передбачали певні норми поведінки влади до цієї категорії осіб. Австрійські і німецькі піддані мали можливість отримувати листи і посилки від рідних, Так, серед архівних матеріалів зустрічаються звернення повітової управи до правління економії такого змісту: «Повітова управа просить контору оголосити військовополоненому Павлу Патлуц, що на його ім'я в управі отримано 19 руб. Для того щоб їх отримати, він повинен з'явитися в самий нетривалий час» [11, арк. 136]. Мали право військовополонені і на листування. Переписка військовополонених проходила через військову цензуру, яка попереджала повітові установи, про те що «величезна кількість відкритих листів військовополонених містять міжрядковий невидимий текст» [7, арк. 208].

Слід звернути увагу і на такий аспект військового полону як здоров'я військовополонених. У разі хвороби військовополонені розміщувалися в міській лікарні або військових госпіталях. Найбільш поширеними хворобами були ревматизм, туберкульоз, запалення нирок, грижа, недокрів'я, рани на ногах, бронхіт. Зустрічаються і такі діагнози, як хвороби ячюк, душевна хвороба [7, арк. 344]. Невиліковно хворих відправляли на батьківщину. Так, Карла Подбельського прооперували і виявили рак. У довідці лікар написав: «У Карла Подбельського болезнь не излечима, почему к военной службе и к труду не способен» [8, арк. 76-77].

Померлих військовополонених ховали на міських кладовищах. В архіві збереглося листування губернських і земських влади за серпень 1918 р., присвячене питанню місцезнаходження могил померлих військовополонених в Лебединському повіті. Ця інформація знадобилася імператорському та королівському представництву Австро-Угорщини в Україні. Цікавим є звіт Лебединської повітової управи про померлих полонених, які були відправлені в Центральне довідкове бюро про військовополонених в Петербурзі. У списку з 8 чоловік вказувалася така інформація: «имя, фамилия, каких частей войск; когда и где попал в плен; последнее место работы; когда умер; № могилы или имя и фамилия; в порядке ли могилы» [10, арк. 28].

Полоненим солдатам дозволялося щотижня посылати 1 лист-листівку і щомісяця 2 закритих листа в конверті. Це було передбачено правилами кореспонденції Головним управлінням Червоного Хреста. Всі листи перевірялися військовими цензорами. Потім за допомогою організації Червоного Хреста їх спрямовували в зазначені країни, де піддавалися повторній цензурі, ставилися відповідні штампи і відправлялися адресату. Військова цензура попереджала повітові установи про те, що «огромное количество открытых писем военнопленных содержат междустрочный невидимый текст» [7, арк. 208].

Для цього використовували симпатичні (невидимі) чорнила (найчастіше з молока). Деякі полонені намагалися писати в тих місцях, де, на їхню думку, цензор не перевірятиме лист (під марками, внутрішня сторона конверта).

Таким чином, однією з основних особливостей Першої світової війни було широке використання праці військовополонених. Становище військовополонених в роки Першої світової війни на українських землях у складі Російської імперії визначали норми міжнародного права та російського законодавства, які корегували у роки війни умови утримання в полоні. Зміст політики Росії щодо військовополонених під час Першої світової війни полягав у максимальному використанні праці військовополонених при мінімальних витратах на їх утримання, вони потерпали від голоду, побутової невлаштованості та знущань від наймачів. Хоча й зустрічалися поодинокі випадки захисту прав військовополонених повітовою управою.

Залучення їх до робіт в сільському господарстві та промисловості почалося в 1915 р. Цю тенденцію збільшення попиту на працю військовополонених підтверджують документи та матеріали регіональних архівів. На прикладі матеріалів Лебединської повітової земської управи Харківської губернії, що зберігаються в Державному архіві Сумської області, показана роль використання праці військовополонених як важливого економічного чинника при нестачі трудових ресурсів у воєнний час.

1. Рейнгард Нахтігаль. Дарницький табір військовополонених під час Першої світової війни / Рейнгард Нахтігаль / Рейнгард Нахтігаль // Український історичний журнал. - 2010. - № 2. - С. 103-116.

2. Саранча В. Військовополонені Першої світової війни в Кременчуцькому гарнізоні

/В. Саранча//Краєзнавство. - 2011. - Ч. 4. - С. 84-92.

3. Каплін Д. С. Проблема використання праці військовополонених у важкій промисловості України в умовах Першої світової війни 1914-1917 рр. / Д. С. Каплін // Гілея. - 2009. - Вип. 22. - С. 18-31.

4. Дмитрієва О. Є. Політика російської влади по відношенню до військовополонених чехів та словаків у період Першої світової війни / О. Є. Дмитрієва // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. "Історія та географія". - 2013. - Вип. 49. - С. 93-97.

5. Державний архів Сумської області (далі - ДАСО), ф. 251, оп. 2, спр. 15, 181 арк. Циркуляри, постанови Харківського продовольчого комітету про нагляд за військовополоненими та арешт за втечу (1916-1917).

6. ДАСО, ф. 251, оп. 2, спр. 12 Про використання праці військовополонених. Списки військовополонених (1916). - 307 арк.

7. ДАСО, ф. 251, оп. 2, спр. 9 Звіти приватних осіб та установ про використання праці військовополонених (1916). - 415 арк.

8. ДАСО, ф. 251, оп. 2, спр. 16 Циркуляри, постанови Харківського губернського по земським та міським справам присутствія (1917). - 717 арк.

9. ДАСО, ф. 251, оп. 2, спр. 11 Копія циркуляра Московського штабу військового округу про зарахування до чехословацьких полків військовополонених, про використання праці військовополонених (1916). - 465 арк.

10. ДАСО, ф. 251, оп. 2, спр. 18 Відомості про місцезнаходження могил військовополонених (1918). - 38 арк.

11. ДАСО, ф. 251, оп. 2, спр. 13 Циркуляр харківського губернатора про використання праці військовополонених на рудниках (1916). - 163 арк.

References

1. Rejngard Nahtig'al'. Darnyc'kyj tabir vijs'kovopolonenyh pid chas Pershoi' svitovoi' vijny / Rejngard Nahtig'al' / Rejngard Nahtig'al' // Ukraïns'kyj istorychnyj zhurnal . - 2010. - № 2. - S. 103-116.

2. Sarancha V. Vijs'kovopoloneni Pershoi' svitovoi' vijny v Kremenchuc'komu garnizoni / V. Sarancha // Krajeznavstvo. - 2011. - Ch. 4. - S. 84-92.

3. Kaplin D. S. Problema vykorystannja praci vijs'kovopolonenyh u vazhkij promyslovosti Ukraïny v umovah Pershoi' svitovoi' vijny 1914-1917 rr. / D. S. Kaplin // Gileja. - 2009. - Vyp. 22. - S. 18-31.

4. Dmytrijeva O. Je. Polityka rosij's'koi' vlady po vidnoshennju do vijs'kovopolonenyh chehiv ta slovakiu u period Pershoi' svitovoi' vijny / O. Je. Dmytrijeva // Zbirnyk naukovykh prac' Harkivs'kogo nacional'nogo pedagogičnogo universytetu imeni G. S. Skovorody. "Istorija ta geografija". - 2013. - Vyp. 49. - S. 93-97.

5. DASO, f. 251, op. 2, spr. 15 Cyrkuljary, postanovy Harkivs'kogo prodovol'chogo komitetu pro nagljad za vijs'kovopolonenyh ta areshht za vtechu (1916-1917). - 181 ark.

6. DASO, f. 251, op. 2, spr. 12 Pro vykorystannja praci vijs'kovopolonenyh. Spysky vijs'kovopolonenyh (1916). - 307 ark.

7. DASO, f. 251, op. 2, spr. 9 Zvity pryvatnyh osib ta ustanov pro vykorystannja praci vijs'kovopolonenyh (1916). - 415 ark.

8. DASO, f. 251, op. 2, spr. 16 Cyrkuljary, postanovy Harkivs'kogo gubern's'kogo po zems'kym ta mis'kym spravam prysutstvija (1917). - 717 ark.

9. DASO, f. 251, op. 2, spr. 11 Kopija cyrkuljara Moskov's'kogo shtabu vijs'kovogo okrugy pro zarahuvannja do chehoslovac'kyh polkiv vijs'kovopolonenyh, pro vykorystannja praci vijs'kovopolonenyh (1916). - 465 ark.

10. DASO, f. 251, op. 2, spr. 18 Vidomosti pro misceznahodzhennja mogyl vijs'kovopolonenyh (1918). - 38 ark.

11. DASO, f. 251, op. 2, spr. 13 Cyrkuljar harkivs'kogo gubernatora pro vykorystannja praci vijs'kovopolonenyh na rudnykah (1916). - 163 ark.

Лобко Н. В.

кандидат исторических наук, доцент, Сумский государственный университет (Украина).

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТРУДА ВОЕННОПЛЕННЫХ В ЛЕБЕДИНСЬКОМ УЕЗДЕ В ПЕРИОД ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

На основе архивных источников проанализирована проблема использования труда иностранных военнопленных на территории Лебединского уезда в годы Первой мировой войны. Особое внимание уделено характеристике условий, уровня оплаты труда, видов производимых работ, условиям содержания и надзора за пленными.

Ключевые слова: Первая мировая война, иностранные военнопленные, Российская империя, сельское хозяйство, промышленность.

Lobko N. V.

PhD (History), Associate Professor (Ukraine), Sumy State University.

PRISONERS OF WAR LABOUR SERVICE IN LEBEDYN POVIT DURING THE WORLD WAR I

History of World War I that due to its global consequences started a new stage of development of European civilization still draws attention of many researchers. One of the most interesting topics for researchers is the topic of war imprisonment during the World War I. Stay of prisoners of war in the territory of Ukraine is a scantily studied issue.

That is why the author of the article aims to study living and labour conditions of the prisoners of war through the example of Lebedyn Povit of Kharkiv Province in 1915–1917.

The author analyzed norms of international law and Russian legislation for regulation conditions of war imprisonment during the period of war.

In addition, the author studied issues connected to the lack of labour force in different areas of economic activity during the World War I. One of the solutions was the wide use of labour of the prisoners of war. Attraction of the prisoners of war to farming and industry in Lebedyn Povit started in 1915 and lasted till 1917. The prisoners of war were sent to work at various organizations: farms, estates, sugar mills, loan societies, local hospitals, veterinary hospitals and feldsher stations, post houses, trade schools, food committees, and outpatient clinics.

Using the archival sources kept in funds of the State Archives of Sumy Region, the author analyzed labour conditions, remuneration level, types of works completed by the prisoners of war. The author also described the main conditions of imprisonment and control of the prisoners of war.

The author presented data of using labour of the prisoners of war in different areas of economic activity and showed that labour of the prisoners of war was an important economic factor under conditions of lack of labour resources at wartime.

Key words: World War I, prisoners of war, Russian Empire, Lebedin zemstvo, farming, industry.

Отримано 20.11.2017